

GODĪGA TIRDZNICĪBA

KAS IR GODĪGA TIRDZNICĪBA?

Godīgā tirdzniecība ir sociālā kustība, kuras mērķis ir uzlabot jaunattīstības valstu iedzīvotāju dzīves apstākļus un sekmēt ilgtspējīgu attīstību, zemniekiem no jaunattīstības valstīm dodot iespēju realizēt savu produkciju pasaules tirgū.

Godīgā tirdzniecība nozīmē partnerattiecības starp ražotājiem, tirgotājiem un patērētājiem, kas dibinātas uz abpusēju izdevīgumu un cieņu.

Eiropā Godīgās tirdzniecības idejas jau darbojas vairāk kā četrdesmit gadus. Sākotnēji tā aizsākās pēc krīzes globālajā kafijas tirgū, kad, strauji samazinoties kafijas cenai, mazie ražotāji Āfrikā vairs nespēja konkurēt globālajā tirgū un par saražoto iegūt atbilstošu samaksu. Tas veicināja badu un pasliktināja daudzu cilvēku dzīves apstākļus. Kā reakcija uz to 20. gs. 80. gados Nīderlandē, sadarbojoties ekonomistiem, baznīcai un Meksikas kafijas ražotājiem, tika izveidota pirmā Godīgās tirdzniecības sistēma. Tā iesākās process, kura rezultātā Nīderlandē 1988. gadā pārdošanā nonāca pirmais produkts, kura ražošanā bija izmantoti godīgās tirdzniecības principi – kafija.

Lai nodrošinātu caurskatāmu godīgās tirdzniecības prasību izpildi, ir izveidotas vairākas starptautiski atzītas godīgas tirdzniecības sertifikācijas sistēmas.

Būtiskākās no tām ir *Fairtrade International* (agrāk saukta par *Fairtrade Labelling Organizations International* - FLO) un FairTradeUSA, kā arī Eiropas Godīgās Tirdzniecības Asociācija (*European Fair Trade Association* - EFTA) un Pasaules godīgās tirdzniecības organizācija (*The World Fair Trade Organization* - WFTO).

Godīgās tirdzniecības organizācijas dažādām metodēm cenšas uzlabot dzīves apstākļus nabadzības pārņemtajos reģionos, galvenokārt ļaujot vietējiem iedzīvotājiem vienkārši pelnīt ar savu darbu. Tās sadarbojas ar kooperatīviem, kuri nodrošinot **drošus un cienīgus darba apstākļus** saviem darbiniekiem un sniedz tiem konsultācijas biznesa attīstībai, kā arī nodrošina pieeju izdevīgiem aizdevumiem. Šīs organizācijas paralēli veicina arī veselības aprūpi un vietējās sabiedrības izglītošanu. **Šis tirdzniecības modelis aicina uzņēmumu peļņu ieguldīt vietējās kopienās**, lai ražotājvalstī, reģionā vai kopienā saglabātu pēc iespējas pilnīgāku ražošanas procesu, tādējādi veicinot nabadzības mazināšanos.

Problēma

Zemnieki, kurus noslogo parādi un nabadzība, ir spiesti strādāt vidi degradējošās plantācijās par ļoti zemu atalgojumu.

Ražotāji, kuriem pieder nelieli zemes gabali, bieži ir izolēti no tirgus un spiesti pārdot savu preci starpniekiem zem pašizmaksas.

Strādnieki ir pakļauti neapmierinošiem darba apstākļiem, nestabilitātei un saņem darba algu, kas ir zemāka par iztikas minimumu.

Tā vēl joprojām ir mūsdienu realitāte daudzās pasaules valstīs!

No godīgās tirdzniecības labumu gūst ~ 1,2 miljoni mājsaimniecību un darbinieku 58 jaunattīstības valstīs.

Ražotājiem godīgā tirdzniecība nozīmē papildu peļņu un stabilitāti, ražojot produkciju ievērojot cilvēktiesības, vides prasības, neizmantojot bērnu darbaspēku un maksājot darbiniekiem pienācīgu algu.

Pircējiem godīgā tirdzniecība nodrošina vienkāršu veidu, kā ētiski izvēlēties kvalitatīvas patēriņa preces par pieņemamu cenu, bet neradot papildus slodzi videi un sabiedrībai.

Kritika

Godīgā tirdzniecība tiek arī kritizēta par to kā tā tiek īstenota un uzraudzīta. Ir pētījumi, kas parāda, ka atsevišķos gadījumos zemnieki, kas tirgo godīgās tirdzniecības produktus, patiesībā nesaņem tik daudz cik tiem pienāktos. Lielu daļu no papildus prēmijas, kas tiek maksāta par godīgās tirdzniecības produkciju, patur kooperatīvi. Ir bijuši arī atsevišķi gadījumi, kad zemnieki un tirgotāji ir pieķerti krāpniecībai – uzdodot parastu kafiju par Fairtrade kafiju vai neievērojot godīgās tirdzniecības principus, piemēram, sezonāliem strādniekiem kafijas plantācijām maksājot algas, kas ir zem iztikas minimuma. Šādi krāpšanās gadījumi nav specifiski raksturīgi tieši godīgās tirdzniecības produktiem, bet arī citām iniciatīvām, kur ir papildus stimuli – subsīdijas, vai tie būtu atjaunojamie energoresursi vai bioloģiskā lauksaimniecība. Tāpēc šādu sistēmu ieviešana prasa stingru uzraudzības un savstarpējās kontroles sistēmu.

Latvijā Godīgās tirdzniecības idejas iedzīvojas pamazām. Sertificētie produkti jau ir nopērkami lielākajā daļā lielveikalu un specializētajos veikalos, taču to patēriņš ir salīdzinoši neliels, bet cenas augstas.

Godīgā tirdzniecība Latvijā parādīsies tad, kad cilvēki pirms ko iegādāties sāks uzdot jautājumus: **kādos apstākļos šis produkts ir ražots?** Un šim jautājumam nav obligāti jābūt vērstam tikai attiecībā uz produktiem, kas izgatavoti tālās aizokeānijas zemēs. Tie jāattiecinā arī uz pašmāju ražotāju.

Godīgās tirdzniecības pamatprincipi:

GODĪGA ATLĪDZĪBA. Godīgās tirdzniecības sistēmā ražotājs par produktu saņem vismaz garantēto cenu, kas sedz ražošanas izmaksas un nodrošina pietiekamus iztikas līdzekļus.

PAPILDU SAMAKSA. Papildmaksa par godīgās tirdzniecības produktiem virs garantētās cenas ir paredzēta kopējo dzīves apstākļu uzlabošanai. Ražotāji un darbinieki izlemj par papildu līdzekļu izmantošanu. Piemēram, dažās valstīs tos iztērē izglītības un veselības aprūpes jomās.

IESPĒJAMA PRIEKŠAPMAKSA. Izmantojot priekšapmaksu, ražotājam nav nepieciešams aizņēmums ar augstiem procentiem. Tendence veidot ilgstošas tirdzniecības attiecības stabilizē ražotāja darbu un rada iespēju izstrādāt elastīgu ražošanas procesu.

BEZ STARPNIEMIEM. Starpnieki paaugstina produktu cenu veikalā. Godīgajā tirdzniecībā nav šī nevajadzīgā sadārdzinājuma.

DARBINIEKU TIESĪBAS. Darbinieki saņem vismaz likumā noteikto minimālo algu, ko pakāpeniski paaugstina, viņiem ir labi darba apstākļi un iespējas veidot arodbiedrības.

VIDES VĒRTĪBAS. Godīgās tirdzniecības produktu ražošanā ievēro ilgtspējīgus progresīvus principus, kas atbilst vides kritērijiem.

BĒRNU EKSPLOATĀCIJAS AIZLIEGUMU. Godīgās tirdzniecības sistēmā izmantot bērnu darbaspēku ir aizliegts.

CILVĒKTIESĪBAS. Ražošanā ievēro starptautiskos līgumus par strādnieku tiesībām (Starptautiskās darba organizācijas) līgumus, ANO Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju un Konvenciju par bērna tiesībām).

Daži fakti par godīgo tirdzniecību:

- 60 līdz 70 % no amatniekiem, kuriem ir iespēja veikt roku darbu mājās, ir sievietes, kuras bieži ir mātes un vienīgās pelnītājas ģimenē.
- Apģērba šuvēji Haiti saņem mazāk kā 1 % no produktu mazumtirdzniecības cenas ASV.
- Aptuveni 10 % no kafijas cenas veikala plauktā saņem zemnieki, 10 % eksportētāji, 55 % ražotāji un 25 % tirgotāji.
- Gandrīz 50 % godīgās tirdzniecības kafijas pupiņu ir audzētas izmantojot bioloģiskās lauksaimniecības metodes.
- Somijā ir 3000, Vācijā 23 000, Šveicē 2 500 veikalu, kas tirgo Godīgās tirdzniecības produktus.
- Čehijā godīgās tirdzniecības apgrozījums 2010. gadā pret iepriekšējo gadu pieauga par 300 %.

KO ES VARU DARĪT, LAI VEICINĀTU GODĪGU TIRDZNICĪBU

- Pārliecinies kādos apstākļos tiek radīti produkti, kurus tu patērē un izvēlies tikai tādus, par kuriem esi pārliecināts, ka tie radīti ar cieņu pret vidi un sabiedrību;
- Neklusē par uzņēmumiem, kas nevērtības vai peļņas maksimizēšanas dēļ ir gatavo upurēt dabas vērtības un cilvēku labklājību;
- Aicini savu skolu, universitāti vai darba devēju un pilsētu arī kļūt par godīgās tirdzniecības atbalstītāju un pārlēgties uz godīgās tirdzniecības produktiem.

PAPILDUS INFORMĀCIJAS AVOTI:

- Oficiālā Latvijas godīgās tirdzniecības mājaslapa - www.fairtrade.lv
- Biedrības Zaļā brīvība godīgās tirdzniecības vietne - <http://www.zb-zeme.lv/godiga-tirdznieciba>
- Fairtrade Labelling Organizations International mājaslapa - www.fairtrade.net
- Pasaules godīgās tirdzniecības organizācijas (WFTO) mājaslapa - www.wfto.com
- Oxfam kampaņa Make Trade Fair - www.maketradefair.com

